

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 116 1995

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark

Stockholm: Anders Cullhed, Ulf Boëthius, Ingemar Algulin

Umeå: Anders Pettersson

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktör: Docent Ulf Wittrock

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* skall lämnas dels på diskett (företädesvis i ordbehandlingsprogrammen Word för Windows, Word för DOS eller Word Perfect), dels i form av utskrift på papper.

Bidrag insänds till: Svenska Litteratursällskapet, Litt.vet. inst., Slottet, ing. A0, 752 37 UPPSALA.

Bidrag lämnade senare än 30 juni 1996 kan ej publiceras i *Samlaren* 117 1996.

ISBN 91-87666-10-3

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1996

deström till »likmaskarna», ett tillmäle hon annrs gärna tillgrep gentemot litteraturhistorikerna! Roger Holmström sammanfattar klokt: »Hennes skepsis mot litteraturforskarna-likmaskarna förföljer henne livet ut, men Tideström lyckas steg för steg bygga upp en förtroendefull samtalsgemenskap som får henne att vidröra de smärtsammaste punkterna i hennes innersta.»

När Herbert Tingsten 1953–54 i DN hävdade att Sverige borde skaffa sig atomvapen och ansluta sig till Nato opponerade Hagar Olsson, som emellertid inte fick den ironiskt tillspetsade artikeln Bomben – vår beskyddare antagen. I stället publicerade hon den i Morgontidningen. Hagar Olsson förblir länge nog en stridbar kombattant med förmåga att gång efter annan åstadkomma en livlig debatt i »det efterkrigstida Finland», som Holmström skriver. Hon dryftar den finlandssvenska litteraturens trängda läge och förklarar helt sonika i anslutning till en föreställning av Gogols Revisorn på den finska nationalscenen 1959 att nu behövde Finlands folk mer än någonsin »den store revisorn» med kourage att ta itu med de många missförhållandena i samhället. »De intellektuella hos oss tar alltför sällan bladet från munnen.»

Det går en frisk fläkt också genom andra delen av Roger Holmströms monografi. Denne låter oss väl till överflöd ta del av alla Hagar Olssons lamentationer och oavlätliga kverulans, som i breven till Lagercrantz får fritt spelrum. Hon är överkänslig för ljud och en av Olof Lagercrantz uppgifter blir att förse henne med öronproppar. Men Hagar Olsson röner en välförtjänt uppmuntran från skilda håll. Svenska Litteratursällskapet i Finland gav henne sålunda 1959 sitt stora pris. Anders Huldén anmärkte försmädligt: »När tiden småningom visar att den oroande författaren trots allt tycks bli en klassiker, då ger man en ålderspension, en erkännande klapp på axeln, får att freda sitt samvete och återställa institutionens litterära anseende.» I ett brev 1969 säger Hagar Olsson att hon fann det kusligt att bli överhopad med medaljer, »som om de ville skynda sej innan jag dör».

När Hagar Olsson vid läsningen av Elmer Diktonius samlade skrifter återupplevde 20-talets radikala kulturkritik, Ultrafälttåget inte minst, och mindes Edith Södergran som modernismens Jeanne d'Arc-gestalt, medgav hon att det var en de omöjliga förhoppningarnas tid. Året var nu för brevet till Diktonius 1957. Ändå ville hon intala sig förhoppningar:

»Hej, Diktonius, du gamle stridskamrat. Kanske var våra förhoppningar inte så omöjliga ändå. Kanske finns det annat än sputnikar som står och väntar bakom dörren.»

Ulf Wittrock

Festskrift 18.10.1995 Johan Wrede. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 1995.

Svenska litteratursällskapet i Finland celebrerar Johan Wredes 60-årsdag med en festskrift, nr 594 i dess skriftserie. Svenska litteratursällskapet saknas på Tabu-

la Gratulatoria; denna recension vill söka gottgöra försummelsen. Jag minns Johan Wrede som Harry Martinson-forskare i Uppsala i början av 1960-talet. Hans doktorsavhandling, Sången om Aniara. Studier i Harry Martinsons tankevärld (1965), anmäldes i *Samla- ren* av Sven Delblanc, fakultetsopponenten, som gjorde full rättvisa åt Johan Wredes analytiska skärpa. En reservation inför argumenteringen gällde dennes resonemang kring litterära påverkningar. »Jag har svårt att tro att Martinson som litterär anlagstyp kan uppååda den ironiska distans som allusionstekniken förutsätter», anmärkte Delblanc. När nu Lars Huldén i festskriftens inledning betraktelse, »Dalin, Bellman, Runeberg», vill påvisa »vissa inflytelser», som han säger, från Dalin på Bellman liksom från Bellman på Runeberg, tar han tillfället i akt att försvara den emellanåt kritiserade påverkningsforskningen. Naturligtvis är det meningsfullt och ibland spännande att visa hur författare påverkar varandra, förklarar han: »Det säger någonting om diktens mekanismer.» Bellman excellerar, liksom tidigare Dalin, med parodiska grepp. Allusionstekniken kombinerar han på ett lysande vis med parodin i den av Anton Blanck skärskådade åttionde episteln; det är ju Boileau som han här knyter an till.

Runeberg står som centralgestalt i den första av festskriftens tre avdelningar. Michael Ekman reflekterar i en uppsats över frågan vad Svartsjukans nätter egentligen handlar om och han menar sig finna parodiska stycken i texten. Magnus von Platen svarar för en när-läsning av Fänrikens marknadsminne där fänrikens misshumör ställs i fokus och Tore Wretö anställer »hypoteser kring ett diktbygge», Kung Fjalar, varvid Oikonna-gestalten visserligen tillerkänns rollen av »ett slags foggestalt» men det på samma gång pointeras att Kung Fjalar är sina läsaes dikt och inte längre sin skapares. Louise Vinge ger sig med utgångspunkt i tredje sången av Hanna ut på fria ornitologiska strövtåg i senare tiders facklitteratur i ämnet. Med pedagogiska glasögon vill Håkan Andersson, som han själv säger, granska polemiken i »trädgårdsmästarbreven» mellan Runeberg och Lars Stenbäck. Nationalskalden Runeberg får vederbörlig tribut i uppsatser av Matti Klinge och Rainer Knppas.

Så träder bland bidragsgivarna några kvinnor upp i samlad trupp. Marja Lehtonen dryftar på nytt den tope-lianska världsbildens mörka sida, Agneta Rahikainen behandlar J.V. Snellmans formalistiska dogmer om vad som går an för en kvinna, Pia Forsell tar upp Fredrika Runebergs växling »mellan familjeideologi och emancipation» och Mari Koli anlägger ett feministiskt perspektiv på den litteraturhistoriska behandlingen av Finlands svenska litteratur.

Festskriftens andra vdelning ägnas i första hand nyare finlandssvensk litteratur. Merete Mazzarella framhåller att Runar Schildt väl kunde skildra stors- tadsmoderniteten om också inte bejaka den och Roger Holmström syftar till att ge »några exempel på 'experimentets tradition' i finlandssvensk modernism». George Schoolfield granskar i sin analys av ett Edith Södergran-poem, Visan från molnet, mångfalden av förefintliga översättningar och konstaterar att »tranlations can occasionally be of some aid in interpre-

tation». Schoolfields uppsats är präglad av gott humör, av jokes och puns så att säga, och med följande tolkningsförslag ifrågasätter han Tideströms textanalys: »The blasting and bombardiering of 'Visan från molnet' may be read as the wittiest and most savage of her attacks on her critics.» Inalles rymmer festskriften trettiotvå bidrag och jag kan inte gärna göra dem alla rättvisa här. Men jag skall fästa uppmärksamheten i denna andra avdelning vid en rad uppsatser om L.A. Salava, Bo Carpelan, Ole Torvald och Rabbe Enckell. Salava är känd i och med att hans kortlivade förlag Daimon gav ut tidkriften Ultra, liksom böcker av Björling och Diktonius, men Torsten Pettersson vill nu väcka intresse för hans eget författarskap. Vad gäller den frappanta förknippningens princip, som Pettersson kallar den, är Salava uppenbarligen den finlandssvenska modernist av en första generation som tydligast företrädde denna aspekt av den europeiska modernismen. Den konstnärliga halten av dessa frejdiga sammanlänknningar av disparata element blir läsarens sak att avgöra, konstaterar Pettersson – som så ofta i modernistisk lyrik, »även den knäsatta, betydande eller stora». Clas Zilliacus åter har valt en enskild dikt av Bo Carpelan för analys, På Augustiverandan från samlingen Dagen vänder (1983). Völuspås betydelse som intertext för Ekelöfs Höstsejd framhävs i ett bidrag av Lars Lönnroth; att Ekelöf i vissa avseenden står närmare Eddan än vad götiska 1800-talsdiktare brukar göra blir man övertygd om. En rikssvensk bidragsgivare är likaså Conny Svensson som tar sig an Sigfrid Siwertz' roman Saltsjöpirater, en mindre lyckad efterföljare till dennes gamla succéroman Mälarpirater.

Så ställs man i festskriftens tredje avdelning inför några mer svårforcerade artiklar som går in på estetiska och filosofiska frågeställningar. Att summera deras innehåll på ett par rader ter sig ogörligt. Jag nöjer mig med att saluera den förste av dessa bidragsgivare, sonettspecialisten Lars Burman som granskar Stagnelius' »geometriska sonetter». Burman polemiserar på ett till synes välöverbärgat vis mot Sten Malmström, både vad gäller dennes tes att Stagnelius lärt sig dikta sonetter »organiskt» utifrån Schlegels egen sonettdiktning och det förhållandet att Malmström försökt tolka »Stagnelius' förtjusning i sonettformen i psykologiska termer».

Ulf Wittrock